

Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Rámcový a školní vzdělávací program

(v počáteční přípravě učitelů přírodovědných předmětů)

Olomouc 2006

Kurikulární tvorba

Po prostudování kapitoly budete:

- Znat základní pojmy z oblasti kurikulární tvorby;
- Dokážete vybrat a vhodně zařadit klíčové kompetence do odpovídajícího vzdělávacího obsahu;
- Vytvořit jednotlivé části školního vzdělávacího programu;
- Vytvořit vzdělávací modul.

Obsah vzdělávání

Vzdělávání, jeho kvalita a výsledky tvoří jádro pedagogického působení, je hlavním zájmem učitelů i žáků, předmětem očekávání rodičů, společnosti, budoucích zaměstnavatelů. Obsah vzdělávání je základem kurikulární tvorby, je východiskem pro tvorbu učebních plánů, učebních osnov, učebnic.

Obsahem vzdělání se rozumí určitý soubor vědomostí, dovedností, schopností, hodnot, postojů a zájmů, které si má vzdělávající se jedinec osvojit. V současné době v celosvětovém měřítku dochází ke zdůraznění oblasti hodnot a postojů, posiluje se tedy formativní složka vzdělávání. Stejně tak významnou se stává oblast poznávacích a praktických činností. V porovnání s tradičním chápáním obsahu vzdělávání, kdy je kladen důraz zejména na vědomosti, dovednosti a návyky, se výrazně dostávají do popředí formativní prvky vzdělávání, projevující se především v postojové sféře. Zdůrazňuje se aplikační povaha poznávacích postupů a metod myšlení, umožňující celoživotní vzdělávání.

Úspěch kurikulární transformace v našem školství je spjat s potřebou překonat tradiční pojmání obsahu vzdělávání, projevující se v orientaci na poznatkovou, informativní stránku vzdělávání, bez dostatečného zřetele k formativním záměrům vzdělávání, při vytváření vztahu žáka ke vzdělávacím hodnotám, k sobě samému a k okolnímu světu.

Neméně důležitou otázkou v projektování obsahu vzdělávání je i otázka funkčnosti vzdělání, aby bylo adekvátní vzdělávacím potřebám jedince a jeho perspektivnímu uplatnění na trhu práce. Do interpretace obsahu vzdělávání je žádoucí vnést dynamičnost, odpovídající podmínkám měnícího se světa. Dnešní žáci budou žít v prostředí pokračujících změn. Lze očekávat růst jejich intenzity. Základními potřebami nejen zítřejších, ale už i dnešních občanů jsou **dovednosti**, které jsou obecně aplikovatelné (např. komunikativní a sociální dovednosti, personální a interpersonální dovednosti, tvořivost, schopnost řešení problému, komunikace, počítačová gramotnost), společně s pozitivními a flexibilními postoji. Zejména důležitou se jeví potřeba a schopnost se vzdělávat.

Obsah vzdělání, které si žák osvojuje v průběhu školní docházky je identický s pojmem učiva. V tomto smyslu je vymezován pedagogickými dokumenty (např. vzdělávací programy, učební plány, učební osnovy). V poslední době je používáno v těchto souvislostech pojmu kurikulum. Obsah školního vzdělání je systematický a ucelený. V souhrnu vyučovacích předmětů jsou vzdělávajícím se jedincům prezentovány informace, které dohromady představují obraz o světě, člověku, historii a současnosti lidské společnosti, o přírodě, o výsledcích jednotlivých věd. Obsah školního vzdělání si žáci osvojují v řízeném procesu, t.j. osvojují si jej učením.

Učivo zahrnuje tyto základní složky:

- vědomosti jako osvojované společenské poznání,
- dovednosti jako osvojované činnosti
- hodnotovou orientaci žáka, jeho zájmy, přesvědčení, postoje,
- vlastnosti člověka, jako je rozsah paměti, schopnost myšlení, vůle, emoce, tělesné vlastnosti síly, obratnosti a vytrvalosti.

Vědecké poznatky procházejí transformací, až se dostanou k adresátovi - žákovi v podobě, která je mu srozumitelná. Tuto transformaci označujeme didaktickou transformací. **Didaktická transformace** umožňuje žákovi didaktické využívání poznatků (řešení didaktických úloh a problémů), čímž se vytváří u žáků základna pro další porozumění - přijímání poznatků v rozšířeném běžném jazyce a s ním spjatých intelektuálních i praktických dovedností.

Základním problémem je tedy didaktická transformace výsledků vědeckého poznání. Vzniká otázka, o jaké konkrétní typy transformace se jedná, kolik jich je a jakými metodami a operacemi jsou realizovány.

Ústřední myšlenkou didaktické transformace je vytvoření didaktického systému z vědeckého systému a jeho další propracování do didaktického projektu představujícího systém učiva a výukových prostředků. **Jde tedy o transformaci vědeckého systému (souboru teorií a metod) do didaktického systému /T₁/ a o transformaci didaktického systému do didaktického projektu / T₂ /.**

První transformace /T₁/ představuje soubor operací, které zahrnují výběr určitých vědeckých teorií (především podle společenské objednávky a kritéria vytváření adekvátního obrazu světa) a jejich přizpůsobení charakteru adresáta (pedagogicko - psychologickým podmínkám). Výsledkem této transformace je pak formulace výchovně vzdělávacích cílů, které rámcově udávají úkoly ve výukovém předmětu na určitém stupni a typu školy.

Druhá transformace /T₂/ pak spočívá v konkrétním naplnění těchto cílových struktur učivem, v rozpracování výchovně vzdělávacích cílů na jednotlivá témata, až po výukové jednotky.

Obě tyto transformace spolu těsně souvisejí a liší se pouze stupněm obecnosti, mírou konkretizace. Výsledky těchto transformací mají buď podobu cílů anebo formu explicitně stanoveného učiva (systému didaktizovaných poznatků) vzhledem k určitému (již předem stanovenému) stupni vzdělávání. **Výchovně vzdělávací cíle tvoří s obsahem didaktizovaných poznatků jeden celek.** Jde v podstatě o transformaci, během níž dochází k přeměně vědeckých poznatků na didaktizované poznatky. Výsledky těchto transformací jsou formulovány buď jako cíle (pro učitele) a nebo jako konkrétní učivo (pro žáky). Tyto transformace náleží k **preinteraktivní** (předvýukové) fázi didaktické činnosti. Vytvoření adekvátního didaktického systému a didaktického projektu je klíčovou otázkou, jejíž vyřešení podstatným způsobem ovlivňuje činnosti učitele a žáků ve výchovně vzdělávacím procesu ve škole a samozřejmě i jejich úspěšnost.

Odlišnou povahu má transformace, která je obecně charakterizována jako předávání poznatků do vědomí žáka /T₃/.

Je zřejmé, že v tomto případě nejde o předávání vědeckých poznatků, ale již didaktizovaných poznatků. Výchozím bodem je úroveň žákova psychického a intelektuálního rozvoje - tedy soubor jeho běžných poznatků, představ a dovedností, jak si je přináší z každodenního života

anebo z nižšího stupně vzdělání. Jde tedy o transformaci běžných poznatků a pojmů žáka na vyšší úroveň zadanou rámcově výchovně vzdělávacími cíli a konkrétně rozsahem a hloubkou učiva (didaktizovaných poznatků).

V této souvislosti dochází k vytváření nových představ, pojmů a poznatků. Transformace tohoto typu má několikastupňový charakter. Její efektivnost je dána mírou souladu mezi vytvořeným učivem a schopností žáka je pochopit. Tato transformace tvoří vlastní sféru komunikace učitele a žáka (**interaktivní fáze**).

Poslední transformací **/T4/ tvoří přenos žáky získaných poznatků do společnosti**. Jde v podstatě o hodnocení dosažených výsledků ve výchovně vzdělávacím procesu.

Toto **hodnocení probíhá na dvou úrovních**: 1. jako hodnocení vědomostí a dovedností žáka v určitém výukovém předmětu na základě předem zpracovaných norem zvládnutí daného učiva žákem a 2. jako hodnocení úrovně vzdělanosti dospělých v určité oblasti poznání, jinými slovy jako hodnocení toho, co žáci dovedou využít ze školní výuky v praktickém životě. Sféra hodnocení patří k **postinteraktivní fázi**.

Kurikulární tvorba

Problémy spojené s otázkami čemu vyučovat a jak výuku organizovat patří k nejpodstatnějším. Východiskem jejich řešení je pojetí člověka a vzdělání jako specificky lidské aktivity. Řešení jsou závislá na sociální zkušenosti a úrovni poznání i na způsobech transformace. Jsou ovlivňována hierarchií funkcí vzdělání a školy ve společnosti a dalšími faktory, které determinují politická rozhodnutí. Řešení celého komplexu problémů v této oblasti je v zahraničí často zahrnováno pod pojmem **kurikulum (curriculum)**.

Pojem kurikulum a jeho definice

Zatímco v naší pedagogice není pojem kurikulum dosud zcela běžný, v zahraničí je v posledních desetiletích jedním z nejfrekventovanějších pojmů ve sféře vzdělávání. Je považován za komplexní a rámcový.

Co je tedy kurikulum?

Kurikulum je chápáno jako komplexní program vzdělávání, v němž je zahrnuta představa cílů pedagogického působení, obsahu výuky, metod a organizace vyučovacího procesu, jeho podmínek a hodnocení. *Kurikulum zahrnuje komplex problémů vztahujících se k řešení otázek proč, koho, v čem, jak, kdy, za jakých podmínek a s jakými očekávanými efekty vzdělávat.*

Termín kurikulum je latinského původu. Curriculum znamená: 1. běh, oběh, 2. závodíště, 3. závodní vůz. Často používané spojení je curriculum vitae - životopis, běh života. Termín kurikulum implikuje komplexní význam pojmu -zahrnuje proces, prostředí i prostředky, jimiž se dosahuje stanoveného cíle.

Objasnění tohoto termínu vychází ze dvou pojetí:

- užší pojetí se vztahuje k obsahu školní výuky, jeho výběru, uspořádání v určitém institucionálním rámci,
- širší pojetí je chápáno jako totální program vzdělávacích institucí, definuje cíle, vymezuje obsah, metody a organizaci výuky.

Pojetí kurikula rozšiřuje vymezení problematiky na **komplex otázek -proč, koho, čemu, jak, kdy, za jakých podmínek a s jakými očekávanými efekty vyučovat**. Přehledně vztah mezi těmito otázkami, zdroji a komponentami uvádí následující přehled:

OTÁZKY	ZDROJE	KOMPONENTY
PROČ	vize, smysl, očekávání, hodnoty, perspektivy společenské, skupinové a individuální	FUNKCE A CÍLE
KOHO	zvláštnosti sociální, věkové, generační, etnické	CHARAKTERISTIKY UČÍCÍCH SE
CO	poznání, praktické zkušenosti z běžného života, zkušenosti z pracovních činností	OBSAH
KDY	v kterém věku, v jaké posloupnosti, časovém rozsahu, v kterém ročníku	ČAS
JAK	strategie učení, učební situace, způsoby interakce a komunikace, organizace ve třídě a ve škole	METODY A POSTUPY
ZA JAKÝCH PODMÍNEK	legislativní rámec, řízení, financování, vybavení, spolupráce školy a rodiny, komunity, podpůrné materiály	ORGANIZACE
S JAKÝMI OČEKÁVANÝ- MI EFEKTY	funkce a kritéria hodnocení, metody a nástroje hodnocení, způsoby sdělování výsledků hodnocení	KONTROLA A HODNOCENÍ

Tento, v zahraniční pedagogice již běžný termín, pokrývá široké pole významů a významových odstínů. Dva významy termínu lze považovat za podstatné do 80. let:

1. vzdělávací program, projekt, plán

- zahrnuje škálu od programu jednotlivého kursu nebo vyučovacího předmětu až po komplexní program vzdělávací instituce;

2. průběh studia a jeho obsah

- charakteristika vzdělávací dráhy a obsah zkušenosti, kterou žák získává v době studia.

V definování pojmu kurikula není jednotnost, existují desítky definic, ovšem většina z nich zahrnuje dva hlavní významy kurikula - vzdělávací program a obsah vzdělávací dráhy.

Kurikulum zahrnuje:

- vztahy učitelů a žáků,
- potřeby žáků, učitelů a dalších subjektů, vztahujících se k učení a jejich efektivní realizaci v interakci vzdělávací instituce a jejích frekventantů,
- způsoby organizace vzdělávání ve vztahu k dalším faktorům ovlivňujícím učební situace v čase a prostoru.

Lze rozlišit následující podoby kurikula:

- a/ doporučené kurikulum: dokument, který řeší základní koncepční otázky kurikula;;;
- b/ předepsané kurikulum: oficiální dokument, který je závazný pro určité typy škol nebo pro celý vzdělávací systém;
- c/ realizované kurikulum: to, co učitel skutečně realizuje ve třídě;
- d/ podpůrné kurikulum: učebnice, časové dotace, vzdělávání učitelů;
- e/ hodnocené kurikulum: kurikulum převedené do podoby testů, zkoušek a dalších nástrojů měření;
- f/ osvojené kurikulum: to, co se žáci skutečně naučí.

Z uvedených a dalších definic kurikula lze učinit následující závěry: kurikulum je komplexní jev, který existuje přinejmenším ve třech rovinách:

- zamýšlené, plánované;
- realizované ve školním prostředí;
- osvojené žáky.

Terminologicky se dále rozlišuje formální, neformální a skryté kurikulum.

Formální kurikulum je souhrn následujících prvků:

- komplexní projekt cílů, obsahu, prostředků a organizace vzdělávání;
- realizace projektovaného kurikula ve vzdělávacím procesu /výuce/ - způsoby kontroly a hodnocení výsledků výuky.

Neformální kurikulum zahrnuje:

- aktivity a zkušenosti vztahující se ke škole (mimotřídní a mimoškolní aktivity);
- domácí studium, příprava žáků na vyučování.

Skryté kurikulum

- postihuje další souvislosti života školy, které nejsou explicitně vyjádřeny v programech a jsou obtížně postižitelné: vzdělávací hodnoty, vztahy mezi učiteli a žáky, klima školy, způsoby diferenciací, pravidla chování ve třídě, implicitní obsah učebnic a učitelova výkladu apod.

Koncepce kurikula

Postupy tvorby kurikula lze stručně vyjádřit schématem: potřeby - cíle - analýza a výběr výukových situací - výběr obsahu- organizace a integrace učebních zkušeností - hodnocení - korekce cílů.

Rozvíjejí se také modely strukturální složky kurikula a jejich komponentů:

1. obecný rámec;
2. cíle a úkoly;
3. obsah a učivo (výběr, rozsah, uspořádání);
4. organizace realizačního procesu;
5. způsoby hodnocení.

V současné době probíhají v rozvinutých zemích významné změny kurikula, zaměřené kvalitativně. Mezi nejvýznamnější obecné rysy kvalitativních změn v kurikulu patří:

- zdůraznění všelidských hodnot, osobnostně rozvojových potřeb, osobní zkušenosti,
- zřetel k všeobecným hodnotám, vyjadřujícím podstatu a smysl vzdělávání v demokratické společnosti,
- priorita integrálních cílů (osobnostně rozvíjejících, afektivních),
- respektování typologických rozdílů mezi žáky a rozdílů v osobnostní zralosti,
- rozlišení obsahu povinného pro všechny žáky a volitelné části, pluralitnost nabídky ve volitelné části,
- menší závaznost a detailnost kurikula, podpora autonomie škol a učitelů,
- potřeba učit logickému myšlení a samostatnosti, schopnosti kooperace a komunikace,
- vztah tradičních předmětů k růstu systémových poznatků,
- zřetel k osobnostně rozvojovému poslání vzdělávání, k utváření osobnosti žáka, jeho autonomii a odpovědnosti,
- zdůraznění vzdělávacích potřeb žáka,
- zřetel k potřebám užšího i širšího sociálního prostředí, k vzdělávacím potřebám rodičů,
- vztah k trhu práce,
- příprava na celoživotní vzdělávání.

Změny v tradiční předmětové struktuře zahrnují nové předměty, integrovaná mezipředmětová témata a integrované předměty. Tendence k integraci obsahu se realizují zvláště ve Skandinávii, Itálii, Holandsku, Velké Británii, SRN. Jsou navrhovány integrované předměty jako např.

politická a sociální výchova, ekologická výchova, zdravotní výchova, právní výchova, zdravotní výchova. Jsou vymezovány integrované oblasti jako: informace, myšlení, komunikace, prostředí, společnost, osobní kompetence.

V souvislosti s kurikulární tvorbou se užívá termínu **kurikulární politika**, který zahrnuje:

- předpisy procedur, které se uplatňují při tvorbě a zavádění kurikula;;
- autority, které se na tvorbě kurikula podílejí;
- charakter produktů tvorby kurikula.

Za významného činitele kurikulární politiky byl vždy považován učitel. Jeho autorita v tomto ohledu závisí na typu uplatňovaného modelu kurikulární politiky, v níž může mít roli participanta, modifikátora nebo konzumenta a vykonavatele. Základním problémem kurikulární politiky je vztah centrálních a lokálních zodpovědností. Rozlišují se čtyři základní modely:

1. centrální (státní, národní),
2. lokální (školní, modifikující),
3. individuální (učitelovo, třídní),
4. mezinárodní (nadmárodní, v zemích Evropského společenství).

V praxi existují první tři modely současně, ve vzájemných vztazích, s rozdílnou mírou závaznosti (liberalnost – autoritativnost) klíčových rozhodnutí, která určují jejich podobu.

Při hrubé typologii se rozlišují dva základní typy kurikulární politiky:

- centralizovaný, s převahou centrální autority (např. Francie, Japonsko, Švédsko, Španělsko, Itálie);
- decentralizovaný (např. USA, Velká Británie, Holandsko, SRN).

Takové dělení je značně zjednodušující. Navíc model kurikulární politiky se v každé zemi dynamicky mění. Postihnout tendence těchto proměn je také obtížné. V některých zemích s tradičně liberální kurikulární politikou (jako Holandsko, V. Británie, USA) se posiluje autorita centra pomocí legislativních opatření a jinými státními iniciativami. Pro konec 80. let je charakteristický obecný trend posílení centrální kontroly produktů vzdělání spolu se současnou mobilizací lokálních institucí a škol při tvorbě kurikula. Prostředkem, které tento trend doprovázejí, je přesnější formulování tzv. národního kurikula a národní standardy (požadavky na výsledky, které mají žáci dosáhnout v určitých klíčových věkových obdobích).

Tvorbou kurikula jsou pověřovány speciální skupiny odborníků, složené z pedagogů, předmětových specialistů, zástupců kontrolní školské sféry, učitelů, praktiků různých sfér společnosti. V některých zemích vznikly dokonce speciální instituce, které konstruují vzorová a modelová kurikula, inovují dosavadní kurikula.

Rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program

V současné době se názvosloví používané v oblasti školství teprve sjednocuje a jednomu termínu se často dává různý obsah.

Rámcový vzdělávací program slouží k vymezení celostátně požadovaných úrovní vzdělání a k prosazování priorit vzdělávací politiky do škol. Plní především integrující funkci tak, aby byla zajištěna kompatibilita vzdělávacích cest v rámci jednotlivých směrů vzdělávání. Přispívá k zajištění systematičnosti vzdělávání a k vyváženosti a smysluplnosti získávaného vzdělání. Rámcový vzdělávací program vymezuje délku vzdělávání, kvantitativní požadavky na rozsah vzdělávání, vzdělávací cíle, obsahové okruhy vzdělávání. Je tedy převážně orientováno na všeobecné vzdělání, resp. odborné vzdělání (na odborných školách) a klíčové kompetence.

Školní vzdělávací program je soubor konkrétních vzdělávacích programů, realizovaných na příslušné škole. Školní vzdělávací program obsahuje následující základní části:

1. **Profil absolventa.** Vztahuje se k výstupu a k jednotlivému žákovi. Musí být tedy formulován pro ukončení přípravy žáka. Škola musí zpracovat profily absolventů všech výstupů. Pokud jsou pokládány některé výstupy za dílčí, je možné je formulovat v jednom profilu absolventa.
 2. **Schéma vzdělávacích cest.** Je nutno zvážit vztahy mezi vstupem žáků a jejich výstupy a vytvořit návrh vzdělávacích cest. Toto schéma vzdělávacích cest se nevztahuje k jednotlivci, ale ke všem žákům, vstupujícím do procesu vzdělávání školy. Má umožnit žákům orientovat se v různých možnostech postupu od vstupu do školy až po její absolvování. Obsahuje veškeré údaje o možnostech rozhodování žáků ve volbě vzdělávacích cest a jejich výstupech či zakončeních.
 3. **Vzdělávací program.** Vzdělávací program je určen skupině žáků, kteří budou postupovat určitou cestou. Zahrnuje charakteristiku vzdělávacího programu a soubor učebních osnov nebo vzdělávacích modulů a rozpracování klíčových dovedností.
- ⇒ **Charakteristika vzdělávacího programu** má podávat informaci o procesu vzdělávání v rámci programu, o jeho cílech, obsahu, organizaci. Je důležitá pro všechny zainteresované na procesu vzdělávání, zejména pro žáky a učitele. Obsahuje charakteristiky obsahových složek a jejich strukturu, informuje o organizaci výuky, metodických přístupech a způsobech hodnocení. Obsahuje požadavky na vstupní předpoklady žáků (předchozí vzdělání). Udává kvantitativní rozvržení jednotlivých složek vzdělávání.
- ⇒ **Soubor učebních osnov** (případně vzdělávacích modulů) je určen především pro potřeby učitelů při realizaci vzdělávacího procesu, dále pro ostatní zainteresované. Obsahuje především výchovně vzdělávací cíle a jejich rozpracování do podoby obsahových či činnostních okruhů, požadované výsledky, doporučené postupy a kritéria hodnocení.
- ⇒ **Rozpracování klíčových kompetencí** by mělo být provedeno formou zadání žákovských projektů na různá komplexní témata, jejich začlenění do jiných vzdělávacích okruhů

Klíčové kompetence

Kompetence jsou obvykle definovány jako soubory integrovaných znalostí, dovedností a postojů. Pojem kompetence se původně používal v kontextu odborné přípravy a označoval způsobilost vykonat určitý úkol. V posledních desetiletích pronikl do sféry všeobecného vzdělávání, v níž často značí určitou schopnost či potenciál účinně jednat v daném kontextu. Dnes již nemá význam pouhý poznatek sám o sobě, ale jeho uplatnění, využití. Vytváření kompetencí znamená umožnit jedincům, aby mobilizovali, uplatňovali a zapojovali osvojené poznatky ve složitých, rozmanitých a nepředvídatelných situacích. Kompetence je pojímána jako schopnost účinně jednat v určitém typu situací, schopnost založená na znalostech, která se však neomezuje jen na ně. Ve všech oborech se kompetence interpretuje jako ne zcela specializovaný systém schopností, znalostí či dovedností, jež jsou nezbytné nebo dostačující pro dosažení určitého cíle. Na kompetenci se pohlíží jako na obecnou schopnost založenou na znalostech, zkušenostech, hodnotách a dispozicích, jež jedinec rozvinul během své činné účasti na vzdělávání.

Z velkého množství pokusů o nalezení definice kompetence lze vyvodit, že neexistuje žádná univerzálně platná definice tohoto pojmu. Ovšem vyplývá z nich, že kompetence přesahují poznatky, jež se vztahují k určitému oboru či předmětu a představují spíše formy vědět jak (know-how) než formy vědět že (know-that). Za určující charakteristiku kompetence se pokládají většinou znalosti, dovednosti, postoje a zkušenosti.

Lze rozlišit čtyři složky kompetence: know-what (vědět co), know-why (vědět proč), know-how (vědět jak) a know-who (vědět kdo). Know – what označuje faktografické poznatky, know – why značí vědecké poznání. Know – how je schopnost provádět určité úkoly a know – who znamená vědět, kdo disponuje nezbytným know – what, know – why a know – how.

V literatuře se často objevuje třídění poznatků na kodifikované a vnitřní nevyslovené. Kodifikované poznatky se dají vyjádřit jazykovými prostředky nebo symboly a jako takové se mohou uchovávat nebo sdělovat. Tyto poznatky můžeme oddělit od jejich nositele, uchovat a sdílet s dalšími lidmi nebo organizacemi. Obvykle se označují jako informace. Rychlý rozmach informačních a komunikačních technologií umožnil okamžitou dostupnost a přenášení kodifikovaných znalostí. Naproti tomu vnitřní poznání je spojeno s jeho nositelem a jako takové se nedá snadno předávat. Je to právě osobní suma poznatků, která jedinci umožňuje vybírat, interpretovat a rozvíjet kodifikované znalosti a smysluplně je využívat. V kontextu vzdělávání jsou kodifikovanými či explicitními znalostmi z velké části poznatky z jednotlivých disciplín, zatímco vnitřní poznání je zakotveno v kompetencích vzdělávajícího se.

Se zaváděním pojmu kompetence do vzdělávání vyplývá i celá řada otázek: dá se kompetenci naučit nebo je na samotných studujících, aby ji rozvíjeli kombinováním správného postoje s naučenými znalostmi a dovednostmi, jaké strategie a přístupy usnadňují vytváření kompetencí?

Má-li si kompetence zasloužit přívlastek 'klíčová', musí být pro každého jedince i celou společnost nezbytná a prospěšná. Musí jedinci umožnit, aby se úspěšně začlenil do řady společenských sítí, ale zachoval si přitom i svou nezávislost a byl schopen efektivně fungovat ve známém prostředí stejně jako v nových a nepředvídatelných situacích. Protože všechna prostředí a situace podléhají změnám, musí nakonec klíčová kompetence lidem rovněž umožnit, aby své znalosti neustále aktualizovali a udrželi tak krok s nejnovějším vývojem.

Identifikace a klasifikace klíčových kompetencí

Klíčová kompetence:

- Musí být potenciálně prospěšná pro všechny členy společnosti;
- Musí mít význam pro celou populaci bez ohledu na pohlaví, společenskou třídu, rasu, kulturní a rodinné zázemí či mateřský jazyk;
- Musí být v souladu s etickými, ekonomickými a kulturními hodnotami;

V mnoha odpovídajících materiálech EU lze nalézt následující klíčové kompetence pro oblast vzdělávání:

- Komunikace v mateřském jazyce;
- Komunikace v cizích jazycích;
- Informační a komunikační technologie;
- Matematická gramotnost a kompetence v oblasti matematiky, přírodních a technických věd;
- Podnikavost;
- Interpersonální a občanská kompetence;
- Osvojení schopnosti učit se;
- Všeobecný kulturní rozhled.

Klíčové kompetence jsou začleňovány do vzdělávacích programů v souvislosti s prudkým rozvojem poznání, společenského rozvoje, rychle se měnícím prostředím a turbulencí světa práce. **Lze je chápat jako soubory takových činností, které by usnadňovaly přizpůsobivost jedince těmto změnám vnějšího prostředí a bylo by možné využívat v nejrůznějších kontextech.**

U klíčových kompetencí jde o vytváření a upevňování určitých typů činností, ke kterému dochází při osvojování učiva.

◇ **Klíčové kompetence jsou takové soubory vědomostí, dovedností a postojů, které lze široce uplatňovat v rozmanitých profesích a životních situacích, umožňují jedinci se přizpůsobovat měnícímu se prostředí a usnadňují celoživotní vzdělávání.**

Jak je tedy patrné, jsou především zaměřeny na formování žáka, na utváření určitých postojů, reakcí, činností a návyků. Jejich realizace je vázána spíše ke způsobu výuky. **Při utváření klíčových kompetencí je důležitá zejména vhodná volba metod výuky a organizačních forem výuky. Uplatňují se zde zejména aktivizující metody a formy práce** (např. vhodně koncipované žákovské projekty, skupinová a týmová práce...).

Příklad: kompetence v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání (RVP GV)

- kurikulární dokument, stanovuje obecný rámec vzdělávání na G;
- akcentuje klíčové kompetence;
- stanovuje základní vzdělávací úroveň pro všechny absolventy G;
- podporuje autonomii škol, školy si na jeho základě vytváří školní vzdělávací program (ŠVP).

Struktura RVP GV

- Část A: vymezuje postavení a význam RVP GV; charakterizuje strukturu, koncepční východiska a obsah;

- Část B: charakterizuje délku a formy vzdělávání, organizační podmínky, způsob ukončování;
- Část C: pojetí a cíle GV, klíčové kompetence, vymezuje vzdělávací oblasti, oborů, obsahuje rámcový učební plán;
- Část D: obsahuje podmínky GV (materiální, personální, organizační), charakteristiku hlavních zásad a podmínek pro zpracování školního vzdělávacího programu.

Klíčové kompetence

- Kompetence učit se učit;
- Kompetence řešit problémy;
- Komunikativní kompetence;
- Sociální a interpersonální kompetence;
- Občanské kompetence.

Vzdělávací oblasti

- Jazyk a jazyková komunikace;
- Matematika a její aplikace;
- Člověk a příroda;
- Člověk a společnost;
- Člověk a svět práce;
- Člověk a zdraví;
- Umění a kultura;
- Informační a komunikační technologie.

Charakteristika a struktura

- Členěno do 8 oblastí;
- Každá oblast členěna do obsahově blízkých vzdělávacích oborů;
- Vzdělávací obsah je chápán jako propojený celek očekávaných výstupů a vymezeného učiva;
- Očekávané výstupy mají charakter závazných a zároveň ověřitelných výsledků vzdělávání;
- Očekávané výstupy mají činnostní povahu a učivo se stává prostředkem k jejich dosažení;
- V ŠVP bude obsah oborů realizován formou učebních osnov vyučovacích předmětů.

Poznámka: detailněji dostupné na www.vuppraha.cz (včetně Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní a základní vzdělávání).

Moduly v kurikulární tvorbě

Pojem modul se používá v různých oborech pro označení relativně samostatné jednotky určitého celku. **Pojmem vzdělávací modul lze pak chápat jako různě rozsáhlou, relativně ucelenou část vzdělávacího programu, která splňuje následující kritéria:**

- umožňuje definovat určitý soubor učebních činností, situací, učiva;
- má jasně definované vzdělávací cíle a specifikovanou funkci;
- je relativně samostatná a je schopna zapojení do rozmanitých vzdělávacích cest či směrů studia;
- má definované výsledky a jejich hodnocení (evaluaci);
- umožňuje propojení s ostatními moduly.

Často se objevuje zjednodušený názor, že rozdělení některého tradičního vyučovacího předmětu na určité tematické celky znamená dát mu modulární charakter. Tento modul pak vznikne z jednoho nebo více tradičních tematických celků. Ovšem vzdělávací modul se podstatně liší od tohoto pojetí. Podstatou modulů je vymezení předpokládaných výsledků studia, tzn. těch vědomostí, dovedností, které má žák po ukončení modulu umět. Obsah výuky má v rámci modulu spíše orientační význam. Smyslem tohoto pojetí modulu je orientace na učební činnosti žáka a na výsledky jeho učení, které jsou pak předmětem hodnocení zvládnutí modulu. Jednotlivé moduly tvoří modulární systém.

Modulární systém jako celek by měl umožnit:

- reagovat na vzdělávací potřeby žáků (klientů) na úrovni jednotlivce, skupiny, třídy, školy, konsorcia, regionu, zajistit možnost specifické vzdělávací cesty ke kvalifikaci, specifickému profilu absolventa na základě vhodného sestavení modulů (adaptabilita na vstup);
- pružně reagovat na rychle se měnící podmínky (podmínky společenské, individuální, podmínky na trhu práce), možnost průběžně nahrazovat, obměňovat a modifikovat jednotlivé moduly (adaptabilita průběžná);
- srovnávat výsledky vzdělávání mezi jednotlivými školami, propojovat moduly nabízené jednotlivými vzdělávacími institucemi (mobilita);

Z hlediska vzájemného propojení modulů jako stavebních prvků lze rozlišit dvě základní modulární struktury:

1. **Struktura s moduly koncipovanými jako částí studia;**
2. **Struktura s moduly koncipovanými jako celky učiva.**

V první struktuře je základním stavebním prvkem relativně velká část studia (někdy v rozsahu několika ročníků). **Modulární systém může být tvořen jako větvený nebo kombinační.** *Větvený modulární systém* je charakterizován postupným větvením vzdělávací cesty. Po absolvování určitého modulu si žák může volit z nabídky navazujících modulů. V tomto případě pro každý zvolený modul existuje pouze jeden předcházející. *Kombinační modulární systém* umožňuje vzájemnou kombinaci modulů. Po absolvování modulu primárního si žák může volit ze všech modulů sekundárních.

V druhé struktuře je základním stavebním prvkem celek učiva různého rozsahu, který může být obdobou vyučovacího předmětu. V této struktuře lze rozlišit následující typy: se strukturou určenou, se strukturou rámcovou nebo bez určení struktury. V modulovém systému s

určenou strukturou jsou moduly koncipovány jako části vzdělávacího programu a jsou zpravidla členěny do několika skupin, např. moduly obecného základu, moduly specializační, moduly průpravné, moduly zájmové, moduly rozšiřující ap. Modulový systém s *rámcovou strukturou* umožňuje kombinovat jednotlivé moduly podle doporučené sestavy. Modulový systém *bez určení struktury* je charakterizován relativně značnou volností volby jednotlivých modulů.

V modulárních systémech není vždy žádný modul úplně izolován. Buď je základem pro následující moduly, nebo ho předchází jiné moduly, na které navazuje. V systému mohou existovat paralelní moduly. Některé moduly vyžadují předchozí absolvování zcela určitého modulu (nebo modulů).

Každý vzdělávací modul se skládá ze tří částí:

- 1) **vstupního systému**, který vyjadřuje funkci a postavení určitého modulu v modulárním systému,
- 2) **jádra modulu**, které obsahuje vymezení předpokládaných výsledků studia, kterých má být dosaženo absolvováním modulu,
- 3) **výstupního systému**, který obsahuje způsoby hodnocení zvládnutí modulu.

Vstupní systém modulu tvoří: název modulu, kód modulu, kódované vstupní informace, charakteristika modulu a požadované vstupní předpoklady. Úkolem vstupního systému je informovat o tom, jakým způsobem, v jakých souvislostech a pro jaký účel lze modul použít. O vstupním systému modulu se předpokládá, že bude součástí katalogu modulů, ve kterém bude sloužit jako určitá forma anotace modulů.

Jádro modulu je tvořeno třemi částmi: předpokládanými výsledky studia, obsahem modulu a doporučenými postupy výuky. Předpokládané výsledky studia mají charakter jasně definovaných a kontrolovatelných vzdělávacích cílů. Určují, co by měl být absolvent schopen prokázat jako výsledek svého studia. Definují schopnost provádět stanovené činnosti na určité úrovni. Obsah modulu zahrnuje výčet doporučených témat, která jsou základem pro dosažení požadovaných výsledků. doporučené postupy výuky uvádějí takové postupy a metody, které umožňují dosažení předpokládaných výsledků.

Výstupní systém vymezuje hodnotící kritéria pro absolvování modulu. Obsahuje také postupy hodnocení.

Poznámka:

Uplatnění modulárního systému v kurikulární tvorbě lze chápat jako jednu z možných alternativ zejména v systému středního a vyššího odborného vzdělávání, kterou nelze zavádět frontálně, ale kterou lze realizovat v rámci existujícího organizačního uspořádání škol.

Tvorba nového programu

Potřeba tvorby nového vzdělávacího programu je u jednotlivých škol různá. Naprosto jiná je situace u státní základní školy, kde výuka probíhá dle ministerstvem schválených dokumentů, jiná u soukromých škol, odborných škol, vyšších odborných škol. Ty, vzhledem k situaci na trhu vzdělávacích služeb, hledají příležitosti pro vytvoření vzdělávacích programů dostatečně atraktivních pro studenty. Tvorba nového programu je nelehký úkol, což si často vedení škol neuvědomuje. Myslí si, že když převezme program některé úspěšné školy, bude tento program stejně úspěšný i na jejich škole. Tento předpoklad je často mylný, protože nebere v úvahu specifické podmínky, možnosti a zdroje jednotlivých škol. Proces tvorby nového vzdělávacího programu by měl obsahovat následující kroky: *analýzu příležitostí, výběr námětů, tvorbu programu, uvedení na trh a evaluaci programu.*

1. Analýza příležitostí

Vedení školy si musí odpovědět na otázku, pro kterou oblast trhu vzdělávacích služeb chce tento program vytvořit. Je nutné vzít v úvahu řadu vlivů, určujících vývoj v oblasti jak vzdělávání, tak i na trhu práce. Může to například být směr dalšího rozvoje ekonomického systému (rozvoj malých a středních podniků), rozvoj infrastruktury (komunikace, doprava), vědeckotechnický rozvoj (nové profese), sociální systém. Při vyhodnocení tržních příležitostí je třeba vzít v úvahu celou řadu důležitých faktorů. Především je to velikost potenciálního trhu pro uvažovaný program, tempo jeho růstu (zájem o oblast studia).

Další faktor, který je nutno vzít v úvahu, je charakter a síla konkurence, spádovost školy, dopravní spojení, možnost ubytování a další faktory, které mohou ovlivnit zájem potenciálních studentů. Je nutné posuzovat i zdroje školy - finanční, materiální, lidské. Důležitým faktorem je i skutečnost, zda je nový vzdělávací program slučitelný s posláním školy, jejím zaměřením, cíli, s existujícími programy, s umístěním školy, zda má vedení školy dostatek zkušeností z oblasti nově zaváděného vzdělávacího programu. Obecně je možno říci, že náměty pro tvorbu programu přicházejí ze dvou základních zdrojů: analýza a poznání poptávky na trhu, možnosti a zaměření školy.

2. Výběr námětů

Náměty mohou pocházet jak z prostředí uvnitř školy, tak i z mikroprostředí školy. **Dobrym zdrojem námětů je pedagogický sbor, rada školy, ale také podněty z hospodářské sféry, profesních organizací, ale také z konkurenčních škol.** Úkolem vedení je posoudit tyto náměty a vybrat nejvhodnější. Výběr námětů zpravidla začíná i končí v učitelském sboru. Doporučená technika, která může být využita pro výběr námětů, je následující:

- brainstorming v několika skupinách pedagogů školy;
- výbor pro kurikulární tvorbu, který zahrnuje zástupce učitelského sboru školy, rodiče, starší žáky, zástupce školského úřadu, hospodářské sféry, rady školy, městského zastupitelstva;
- příprava strukturovaného dotazníku, který je zaslán reprezentantům nejrozličnějších skupin (rodiče, absolventi, žáci, potenciální zaměstnavatelé...); dotazníky jsou sumarizovány a analyzovány a jsou podkladem pro diskuse;
- diskuse se žáky ve třídách, výsledky jsou systematicky shromažďovány.

3. Tvorba vzdělávacího programu

Postup tvorby vzdělávacího programu můžeme shrnout do těchto hlavních fází: definování cílů, zpracování struktury obsahu, volba vyučovacích metod a organizačních forem, způsob kontroly a hodnocení.

Vzdělávací cíle vycházejí z cílů školy, které jsou v souladu s posláním a image školy. Vzdělávací cíle (soubory cílů kognitivních, operačních a hodnotových) celého programu se promítají do cílů jednotlivých předmětů a vyučovacích hodin. Cíle by měly být formulovány v kategoriích co má žák či student umět po ukončení příslušného vzdělávacího programu. Důležitý je důraz na aktivizující metody výuky a výběr takových organizačních forem, které je umožňují. Neméně důležité je navržení systému kontroly dosažených výsledků.

4. Uvedení na trh

Aby byl program úspěšný, musí splňovat dva předpoklady: prvním je jeho kvalitní zpracování a realizace, druhým je dobrá marketingová strategie spojená s jeho uvedením na trh. Vedení školy by mělo informovat potenciální zákazníky v dostatečném předstihu, nikoliv však brzy. Je nutné stanovit, kdo za aktivity spojené s uvedením na trh je zodpovědný a určit pracovníky, kteří budou s potenciálními zákazníky přicházet do styku a informovat je. Důležitý je kontakt se zájemci. Tito pracovníci musí mít dostatek informačních materiálů dobré kvality.

5. Evaluace programu

Pohled na kvalitu můžeme rozdělit do tří základních skupin:

- A, normy stanovené uvnitř vzdělávací soustavy;
- B, hodnocení společností (veřejnost, rodiče, zaměstnavatelé);
- C, hodnocení žáka (jak přispívá k jeho osobnímu růstu).

Problém kvality vzdělávacího programu je v poslední době předmětem zájmu nejen subjektů vzdělávací soustavy, ale i celé veřejnosti. Při vyhodnocování kvality jsou ve většině edukačně vyspělých zemích využívány evaluační standardy. U nás v poslední době začíná být oblast evaluace silně rozvíjena. Základem posuzování kvality vzdělávacího programu je hodnocení podmínek vzdělávacího procesu, hodnocení vstupů, hodnocení vlastního průběhu vyučovacího procesu a jeho výstupů. Při posuzování kvality nelze opominout skutečnost, jak kvalitu vzdělávacího programu vnímají zákazníci (žáci, rodiče, potenciální zaměstnavatelé). Míra uspokojení s kvalitou vzdělávacího programu je určena především rozdílem mezi vnímáním kvality a tím, co studenti od programu očekávali. Absolutní měřítko kvality programu, které nezahrnuje vnímání studentem a jeho očekávání, se mívá účinkem.

Otázky:

1. Prostudujte základní cíle vzdělávání na gymnáziu a vybraném typu střední školy a vzájemně je porovnejte.
2. Prostudujte cíle vzdělávání vašeho aprobačního předmětu ve všeobecném středním vzdělávání.
3. Prostudujte cíle vzdělávání vašeho aprobačního předmětu v odborném středním vzdělávání.

4. Uved'te kognitivní, operační a hodnotové cíle přírodovědného vzdělávání.
5. Uved'te základní hodnotové cíle výuky přírodních věd v demokratické společnosti.
6. Prostudujte Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Proved'te jeho analýzu a hodnocení.
7. Navrhněte vzdělávací modul pro vybraný tematický celek.

Shrnutí

Problémy spojené s otázkami čemu vyučovat a jak výuku organizovat patří k nejpodstatnějším. Řešení celého komplexu problémů v této oblasti je často zahrnováno pod pojmem kurikulum (curriculum). V ČR byly zavedeny pojmy rámcový vzdělávací program a školní vzdělávací program. Rámcový vzdělávací program vymezuje délku vzdělávání, kvantitativní požadavky na rozsah vzdělávání, vzdělávací cíle, klíčové kompetence, obsahové okruhy vzdělávání. Je tedy převážně orientován na všeobecné vzdělání, resp. odborné vzdělání (na odborných školách) a klíčové kompetence.

Školní vzdělávací program je soubor konkrétních vzdělávacích programů, realizovaných na příslušné škole. Obsahuje nejčastěji následující základní části: profil absolventa, schéma vzdělávacích cest, vzdělávací program. Vzdělávací modul lze pak chápat jako různě rozsáhlou, relativně ucelenou část vzdělávacího programu.

Klíčová slova

Kurikulum, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, kompetence, klíčové kompetence, vzdělávací modul, kurikulární tvorba.

Doporučená dostupná literatura:

KALHOUS, Z., OBST, O. Školní didaktika. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-253-X
NEZVALOVÁ, D. Kvalita ve škole. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, 80-244-0452-4
PASCH, M. aj. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-127-4

<http://www.vuppraha.cz> (informace k rámcovým programům)

Použitá literatura

FAJKUS, B. *Integračně komunikační pojetí oborových didaktik a povaha didaktické transformace*. In. didaktické aspekty využívání moderných didaktických prostriedkov. Bratislava, ČSVTS 1989.

GLATHOM, A. *Curriculum Renewal*. Alexandria, Association for Supervision and Curriculum Development 1987.

JEZBEROVÁ, R., PETROVIČ, P. *Materiály VÚOŠ*. Praha, VÚOŠ 1995.

PAŘÍZEK, V. *K obsahu vzdělání a jeho soudobým proměnám*. Praha, SPN 1984.

PRUCHA, J. *Proměny vzdělávání v mezinárodním kontextu*. Praha, ÚPPV PedF UK Karolinum 1992.

WALTEROVÁ, E. *Kurikulum*. Brno, Masarykova universita 1994.

Příloha: Školský zákon a Rámcový a Školní vzdělávací program

ZÁKON

ze dne 24. září 2004

o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ OBECNÁ USTANOVENÍ

§ 1

Předmět úpravy

Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen "vzdělávání") uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

§ 2

Zásady a cíle vzdělávání

- (1) Vzdělávání je založeno na zásadách
- a) rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana,
 - b) zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce,
 - c) vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání,
 - d) bezplatného základního a středního vzdělávání státních občanů České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ve školách, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí,
 - e) svobodného šíření poznatků, které vyplývají z výsledků soudobého stavu poznání světa a jsou v souladu s obecnými cíli vzdělávání,
 - f) zdokonalování procesu vzdělávání na základě výsledků dosažených ve vědě, výzkumu a vývoji a co nejširšího uplatňování účinných moderních pedagogických přístupů a metod,
 - g) hodnocení výsledků vzdělávání vzhledem k dosahování cílů vzdělávání stanovených tímto zákonem a vzdělávacími programy,
 - h) možnosti každého vzdělávat se po dobu celého života při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělávání.

- (2) Obecnými cíli vzdělávání jsou zejména
- a) rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života,
 - b) získání všeobecného vzdělání nebo všeobecného a odborného vzdělání,
 - c) pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,
 - d) pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti,
 - e) utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,
 - f) poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku,
 - g) získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející z zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.

- (3) Vzdělávání poskytované podle tohoto zákona je veřejnou službou.

Vzdělávací programy

§ 3

Systém vzdělávacích programů

(1) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) zpracovává Národní program vzdělávání, projednává jej s vybranými odborníky z vědy a praxe, s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a s kraji a předkládá jej vládě k projednání. Vláda předkládá Národní program vzdělávání Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ke schválení. Národní program vzdělávání rozpracovává cíle vzdělávání stanovené tímto zákonem a vymezuje hlavní oblasti vzdělávání, obsahy vzdělávání a prostředky, které jsou nezbytné k dosahování těchto cílů. Národní program vzdělávání ministerstvo zveřejňuje vždy způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(2) Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy. Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a dále závazným základem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných podle § 160 až 162.

(3) Vzdělávání v jednotlivé škole a školském zařízení se uskutečňuje podle školních vzdělávacích programů.

(4) Vyšší odborné vzdělávání v každém oboru vzdělání v jednotlivé vyšší odborné škole se uskutečňuje podle vzdělávacího programu akreditovaného podle § 104 až 106.

(5) Soustavu oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání a podmínky zdravotní způsobilosti uchazeče ke vzdělávání stanoví vláda nařízením po projednání s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a kraji.

§ 4

Rámcové vzdělávací programy

(1) Rámcové vzdělávací programy stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. Podmínky ochrany zdraví pro uskutečňování vzdělávání stanoví Ministerstvo v dohodě s Ministerstvem zdravotnictví.

(2) Rámcové vzdělávací programy musí odpovídat nejnovějším poznatkům:

- a) vědních disciplín, jejichž základy a praktické využití má vzdělávání zprostředkovat a
- b) pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaného.

Podle těchto hledisek budou rámcové vzdělávací programy také upravovány. Tvorbu a oponenturu rámcových vzdělávacích programů zajišťují příslušná ministerstva prostřednictvím odborníků vědy a praxe, včetně pedagogiky a psychologie.

(3) Rámcové vzdělávací programy vydává ministerstvo po projednání s příslušnými ministerstvy. Rámcové vzdělávací programy pro zdravotnické obory vydává ministerstvo po projednání s Ministerstvem zdravotnictví. Rámcové vzdělávací programy pro obory vzdělání ve školách v působnosti Ministerstva obrany, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti vydávají tato ministerstva po projednání s ministerstvem. Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání projednají ministerstva před jejich vydáním s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a kraji.

(4) Rámcové vzdělávací programy je možné v závažných případech měnit, a to s účinností nejdříve od začátku následujícího školního roku, pokud nejde o změny vyplývající z platných právních předpisů. V takovém případě ministerstvo, které rámcový vzdělávací program vydalo, zveřejní změnu s dostatečným časovým předstihem.

(5) Rámcové vzdělávací programy a jejich změny zveřejňují ministerstva, která je vydala, vždy způsobem umožňujícím dálkový přístup.

§ 5

Školní vzdělávací programy

(1) Školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro něž je podle § 3 odst. 2 vydán rámcový vzdělávací program, musí být v souladu s tímto rámcovým vzdělávacím programem; obsah vzdělávání může být ve školním vzdělávacím programu uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva (například modulů).

(2) Školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro něž není vydán rámcový vzdělávací program, stanoví zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, označení dokladu o ukončeném vzdělání, pokud bude tento doklad vydáván. Dále stanoví popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za nichž se vzdělávání v konkrétní škole nebo školském zařízení uskutečňuje.

(3) Školní vzdělávací program vydává ředitel školy nebo školského zařízení. Školní vzdělávací program ředitel školy nebo školského zařízení zveřejní na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení; do školního vzdělávacího programu může každý nahlížet a pořizovat si z něj opisy a výpisy, anebo za cenu v místě obvyklou může obdržet jeho kopii. Poskytování informací podle zákona o svobodném přístupu k informacím tím není dotčeno.

§ 6

Vzdělávací program pro vyšší odborné vzdělávání

(1) Vzdělávací program pro vyšší odborné vzdělávání stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a obsah vzdělávání a jeho organizační uspořádání, profil absolventa vzdělávacího programu, vyučovací jazyk, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání, jakož i podmínky pro vzdělávání studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a podmínky materiální, personální a organizační, podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví a podmínky zdravotní způsobilosti uchazeče ke vzdělávání.

(2) Vzdělávací program akreditovaný podle § 104 až 106 ředitel školy zveřejní na přístupném místě ve škole; do vzdělávacího programu může každý nahlížet a pořizovat si z něj opisy a výpisy, anebo za cenu v místě obvyklou může obdržet jeho kopii. Poskytování informací podle zákona o svobodném přístupu k informacím tím není dotčeno.

(3) Vzdělávací program akreditovaný podle § 104 až 106 je závazný pro hodnocení vyšší odborné školy a výsledků vzdělávání studentů a dále podkladem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných podle § 160 až 162.